

Wprowadzenie

Tom XXIII „Z Dziejów Kartografii” zatytułowany *Mapa w służbie odrodzonej Polski* wpisuje się w nurt prac podsumowujących scenariusz geopolityczny, realizowany w Europie przez ostatnie sto lat. Wśród tych publikacji wyraźnie zarysował się nurt na nowo oceniający wydarzenia, które wywołały potężne zmiany w granicach państw europejskich, satysfakcjonując tym wiele narodów, które przez dziesiątki lat pielęgnowały skrawki swojej tożsamości. Rządy odrodzonych krajów potrzebowały wiedzy na temat topografii ziem, na obszarze których przyszło im na nowo urządzać i modernizować państwo. Potrzebowały także map – efektywnych i efektownych narzędzi komunikujących o słuszności własnych interesów. O ile koncepcja przebiegu granic odradzających się państw powstawała na bazie map przeglądowych, o tyle decyzje dotyczące ich organizacji wymagały map dokładniejszych i bardziej szczegółowych.

Wiedza pozyskiwana z map wspierała procesy, prowadzące do unowocześnienia form organizacji państw, ich gospodarki, systemu władzy, polityki i kultury. Na pierwszą część tomu zatytułowaną *Mapa w zarządzaniu państwem* składają się cztery artykuły. W pierwszym przypomniano trudne losy mapy gospodarczej, której opracowanie wielokrotnie rozpoczynano, ale nigdy nie doprowadzono do końca, w drugim omówiono stan zachowania map, będących wynikiem prac kartograficznych Korpusu Inżynierów Koronnych, którego początek działalności przypadł na okres demarkacji nowych granic państwa polskiego po pierwszym rozbiórze Rzeczypospolitej. W kolejnym artykule przedstawiono ewolucję treści map katastralnych od początku XIX w. powstających głównie z powodów fiskalno-prawnych po współczesne mapy ewidencyjne, opracowane z myślą o realizacji wielu zadań, m.in. gospodarowania nieruchomościami, zarządzania przestrzenią, środowiskiem i sprawami społecznymi. Pierwszą część tomu zamyka przegląd wczesnych dokonań polskiej kartografii na polu implementacji technik i technologii cyfrowych. Autor śledzi rozwój cyfryzacji w kartografii z punktu widzenia zagadnień związanych z numerycznymi mapami zasadniczymi i systemami informacji terenowej.

Część druga zatytułowana *Mapa w polityce międzynarodowej* dotyczy dwóch istotnych momentów w dziejach Polski związanych z kształtowaniem jej granic po pierwszej i po drugiej wojnie światowej. Przybliży ona wizję zasięgu geograficznego państwa polskiego, jej korektę pod wpływem sprawności negocjacyjnych podczas konferencji pokojowych oraz późniejsze korekty.

Podobnie jak we wcześniejszych monografiach „Z Dziejów Kartografii”, w XXIII tomie są również *Miscellanea*. Rozpoczyna je niemal cyklicznie pojawiający się temat dawnych planów Kamieńca Podolskiego z perspektywy

historyka wojskowości i geodety. Tym razem przybliżamy zabytki kartograficzne przechowywane w wiedeńskim Archiwum Wojennym. Wątek zabytków kartograficznych kontynuuje artykuł dotyczący rękopiśmiennej mapy z 1772 roku przedstawiającej trasę podróży Maurycego A. Beniowskiego po północnym Pacyfiku. Odrestaurowana mapa przechowywana jest w zbiorach Centralnej Biblioteki Geografii i Ochrony Środowiska Instytutu Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania Polskiej Akademii Nauk. Dopelnieniem tego działu jest artykuł prezentujący procedurę odtwarzania dawnego układu przestrzennego miasta na bazie źródeł kartograficznych.

Tom zamyka *Suplement*, który tworzą dwie pozycje. Pierwszą z nich jest bibliografia wybranych publikacji poświęconych podsumowaniom oraz ocenom działalności i dorobku polskiej kartografii w ostatnim stuleciu. Drugą pozycją w *Suplemencie* jest komunikat o ustanowieniu i przyznaniu po raz pierwszy nagrody im. Stanisława Alexandrowicza w zainicjowanym przez Zespół Historii Kartografii konkursie, w którym nagradzane są najlepsze prace dyplomowe z zakresu historii kartografii.

* * *

Tom XXIII „Z Dziejów Kartografii” ukazuje się w wyjątkowym momencie, w pierwszą rocznicę śmierci dr. Kazimierza Kozicy (1965–2019), znawcy dawnych map, twórcy wielu wystaw poświęconych dawnym mapom Polski i Śląska, prezesa Towarzystwa Przyjaciół Zamku Królewskiego i opiekuna depozytu map ziem polskich ze zbiorów dr. Tomasza Niewodniczańskiego, zdeponowanych w Zamku Królewskim w Warszawie. Poprzedni XXII tom „Z Dziejów Kartografii” zamyka artykuł autorstwa dr. Kazimierza Kozicy, w którym przypomina On wystawy kartograficzne zorganizowane w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem wydarzeń związanych z kolekcją dawnych map Rzeczypospolitej dr. Tomasza Niewodniczańskiego (1933–2010). Obecny tom „Z Dziejów Kartografii” rozpoczyna również dr. Kazimierz Kozica, ale już nie jako Autor, lecz podmiot wspomnień. Jego pamięci Zespół Historii Kartografii przy Instytucie Historii Nauki PAN poświęca w całości tom XXIII „Z Dziejów Kartografii”. To z nami zorganizował ostatnią w swoim życiu Konferencję Historyków Kartografii, ostatnią wystawę dawnych map i wydał ostatni katalog *Piękne i rzadkie – najśłynniejsze mapy I Rzeczypospolitej z kolekcji dr. Tomasza Niewodniczańskiego w zbiorach Zamku Królewskiego w Warszawie – Muzeum*.

Beata Konopska, Paweł E. Wespiański

Introduction

Volume XXIII of “From the History of Cartography” entitled *Map in the service of reborn Poland* is part of a group of works summarizing the geopolitical history of Europe of the last hundred years. These publications reassess the events that triggered powerful changes in the borders of European countries, satisfying many nations that had held on to scraps of their identity for decades. The governments of the reborn countries needed knowledge about the topography of the lands in which they had to organize and modernize the state. They also needed maps – effective tools to communicate about the legitimacy of their interests. While the boundaries of the reborn states were determined on the basis of overview maps, decisions concerning their organization required more precise and detailed maps.

The knowledge obtained from the maps supported processes leading to the modernization of how countries were organized, their economies, the system of power, politics, and culture. The first part of the volume, entitled *Maps in state management*, consists of four articles. The first recalls the difficult fate of an economic map, the development of which was started many times, but was never completed. The second discusses the state of preservation of the maps resulting from the cartographic work of the Corps of Crown Engineers, whose activity began during the demarcation of the new borders of the Polish state after the first partition of the Republic of Poland. The next article presents the evolution of the content of cadastral maps from the beginning of the 19th century, created mainly for financial and legal reasons, to modern cadastral maps, developed for the implementation of many tasks, including real estate management, spatial, environmental and social management. The first part of the volume ends with an overview of the early achievements of Polish cartography in the implementation of digital techniques and technologies. The author examines the development of digitization in cartography from the point of view of issues related to numerical master maps and Field Information Systems.

The second part, entitled *Maps in international politics*, covers two important moments in the history of Poland related to the shaping of its borders after the First and Second World War. It introduces the vision of the geographical scope of the Polish state, its correction under the influence of negotiations during peace conferences, and subsequent corrections.

As in the earlier monographs “From the History of Cartography”, the volume XXIII also includes *Miscellanea*. It begins with an almost cyclical theme of the old plans of Kamieniec Podolski from the perspective of a military historian and surveyor. This time, we present the cartographic relics kept in the Viennese War

Archives. The issue of cartographic relics is continued with in an article about a handwritten map from 1772 showing the route of Maurycy A. Beniowski's journey across the North Pacific. The restored map is kept in the collections of the Central Library of Geography and Environmental Protection of the Institute of Geography and Spatial Organization of the Polish Academy of Sciences. This section also includes an article presenting the procedure of recreating the former spatial layout of the city on the basis of cartographic sources.

The volume ends with a *Supplement*, which consists of two items. The first is a bibliography of selected publications devoted to the achievements of Polish cartography, summarizing the literature in the last century and corresponding to the title of the XXIII volume, *Map in the service of reborn Poland*. Its authors focused mainly on review publications summarizing the achievements of Polish artists, referring to the main research trends, the activities of the most important institutions and publishers, the collection and storage of maps, and important figures of the last century. The second position in the *Supplement* is an announcement about the establishment and awarding of the Stanisław Alexandrowicz Award in a cyclical competition initiated by Team for the History of Cartography, in which the best diploma theses on the history of cartography are awarded. The aim of the competition is to encourage students to undertake work in the field of cartography.

* * *

Volume XXIII of "From the History of Cartography" appears at a unique moment, on the first anniversary of the death of Dr. Kazimierz Kozica (1965–2019), an expert on old maps, the creator of many exhibitions devoted to old maps of Poland and Silesia, president of the Society of Friends of the Royal Castle and the guardian of the deposit of maps of Polish lands from the collection of Dr. Tomasz Niewodniczański, kept at the Royal Castle in Warsaw. The previous, XXII volume of „From the History of Cartography” ends with an article by Dr. Kazimierz Kozica, in which he recalls cartographic exhibitions organized in Poland, with particular emphasis on events related to the collection of old maps of Poland of Dr. Tomasz Niewodniczański (1933–2010). In the current volume of „From the History of Cartography”, Dr. Kazimierz Kozica appears not as the author, but the subject of memories. Team for the History of Cartography at the Institute of the History of Science of the Polish Academy of Sciences devoted the entire volume XXIII of „From the History of Cartography” in his memory. It was with us that he organized the last Cartographic Historians' Conference in his life, the last exhibition of old maps, and published the last catalog *Beautiful and Rare – the most famous maps of the First Republic of Poland from the collection of Dr. Tomasz Niewodniczański from the Royal Castle in Warsaw – Museum*.

Beata Konopska, Paweł E. Weszpiński